

Antikvarisk kontroll 2015

Kågeröd 18:1, fornlämning 105

OMLÄGGNING AV GOLV

Kågeröds socken, Svalövs kommun
Skåne län

Antikvarisk kontroll 2015

Kågeröd 18:1, fornlämning 105

OMLÄGGNING AV GOLV

Kågeröds socken, Svalövs kommun
Skåne län

Skånearkeologi

Per Sarnäs

Midgårdsgatan 3

216 19 Malmö

Tel: 0708-82 78 16

E-post: info@skanearkeologi.se

Webb: www.skanearkeologi.se

Antikvarisk kontroll 2015

Kågeröd 18:1, fornlämning 105

Omläggning av golv

Kågeröds socken, Svalövs kommun

Skåne län

Skånearkeologi

Rapport 2016:9

Författare: Per Sarnäs

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagsbild: Kågeröds kyrka

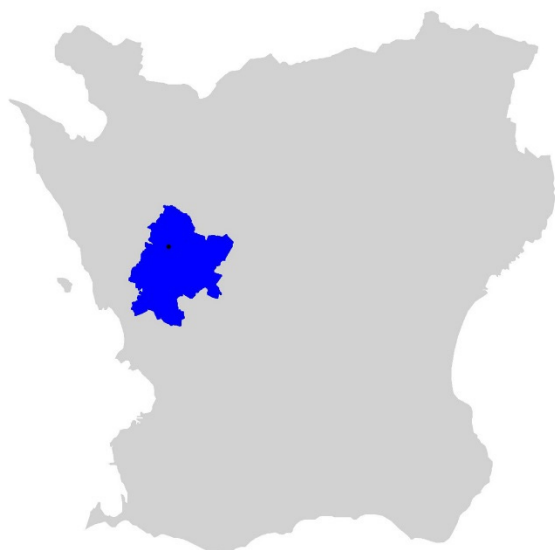
© Skånearkeologi 2016

Innehåll

Inledning	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Undersökningsresultat	5
Stengolv	5
Gravkrypta	8
Läktarfundament	9
Fynd	9
Referenser	10
Tekniska och administrativa uppgifter	11

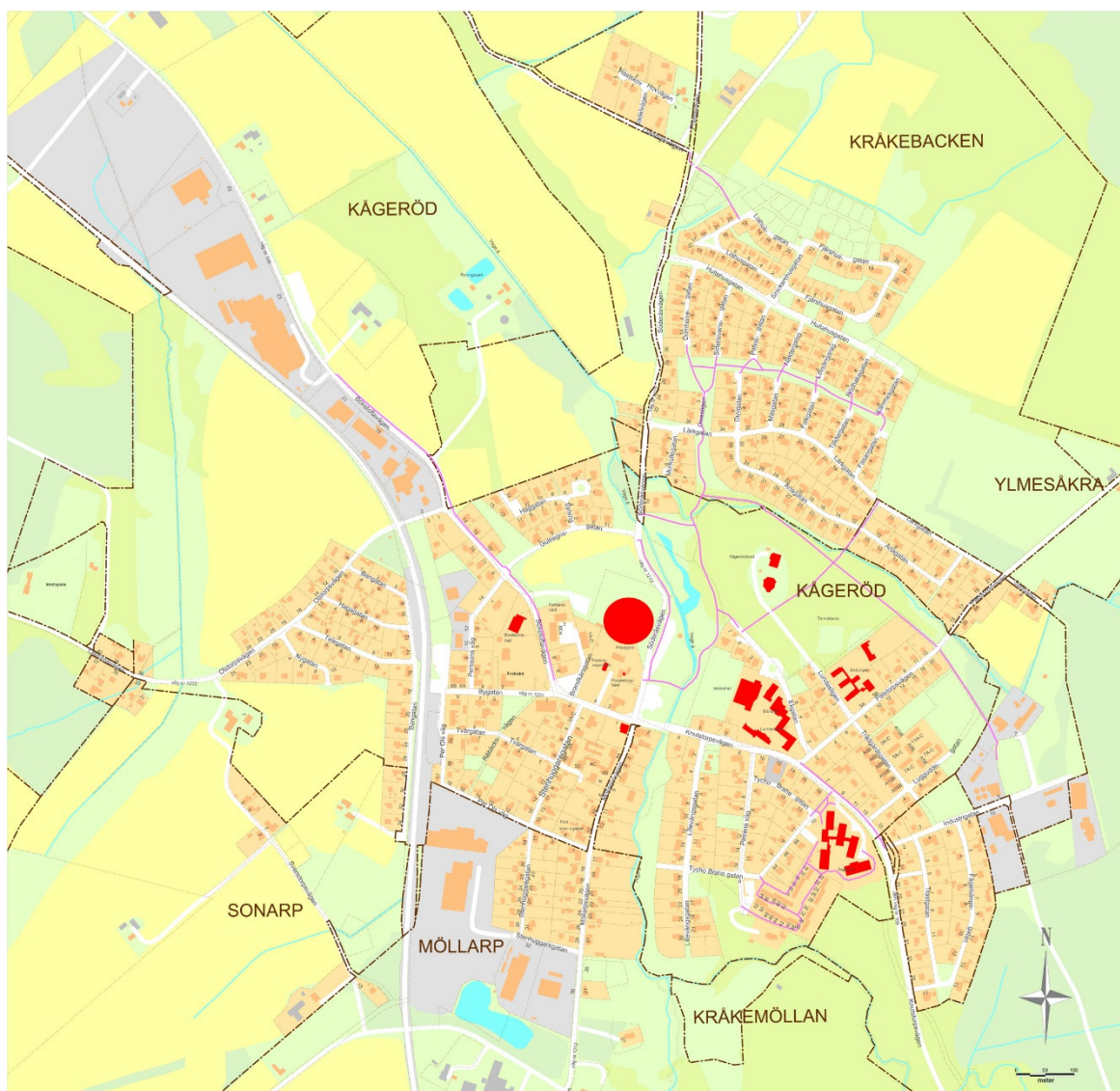
Bilagor

Bilaga 1	Fyndlista
----------	-----------

Figur 1. Karta över Skåne med Svalövs kommun markerat med blå färg och Kågeröd med en svart punkt.

Figur 2. Karta över Kågeröd med platsen för Kågeröds kyrka markerat med röd fylld cirkel.

Inledning

Med anledning av fuktskador i Kågeröds kyrka beslutade man att lägga om golvet, varför länsstyrelsen i Skåne beslutade om en antikvarisk kontroll. Efter att ha avlägsnat trägolvet och rensat bort en del sand/grus framkom ett störrestensparti i den södra långhusdelen. I sydöstra delen av kyrkan framkom dessutom ett mindre valv som gick igenom långhusmuren.

Topografi och fornlämningsmiljö

Den nuvarande kyrkan består av ett långhus med torn i väster, tvärskepp mot norr och utbyggnader för vapenhus och sakristia i söder. Kyrkan är ursprungligen en romansk byggnad som har byggts om under århundradenas lopp. Den romanska kyrkan bestod av ett rektangulärt långhus med lägre och smalare kor samt möjligen en absid i öster. Under 1200-talet tillfogades ett lågt torn i väster. Senare under medeltiden förhöjdes tornet då det försågs med trappgavlar av tegel. Omkring år 1500 revs koret och absiden, och långhuset förlängdes åt öster. Koret inrymdes i långhusets östra del. Ungefär vid denna tid tillkom även vapenhuset framför den romanska portalen på kyrkans södra sida. Omkring 1560 lät kyrkans patronus, Otto Brahe till Knutstorp, uppföra en tillbyggnad i söder med sakristia och gravkor. Nästa stora tillbyggnad gjordes 1780 då kyrkans patronus byggde till tvärskeppet eller ”nykyrkan” i norr. Tillbyggnaden ritades av överintendenten C. F. Adelkrantz. År 1797 byggdes tornets gavelpartier delvis om och klockorna flyttades in i tornet. En klockstapel har tidigare funnits på kyrkogården (Wikerstål & Börjesson 2008).

Undersökningsresultat

I syfte att få bukt med fuktproblemen i kyrkan har ett ventilationssystem installerats som suger ut den fuktiga luften. Enligt den ursprungliga planen skulle en av ventilationskanalerna läggas där stengolvet framkom och frånluften skulle ledas ut genom borrade kanaler i långhusmuren. Efter diskussion med ansvariga från församlingen flyttades ventilationskanalen så att stengolvet inte berördes och att frånluften leddes ut genom den redan befintliga, men igenmurade, genomgången i södra långhusmuren. Man hade också för avsikt att suga ut en del av sanden/gruset för att sänka marknivån.

Efter kontakt med Länsstyrelsen beslutades att stengolvet skulle dokumenteras översiktligt och att en extensiv metalldetektoravsökning skulle göras av de övre fyllnadsmassorna för att bedöma om dessa kunde tas bort utan arkeologisk dokumentation.

STENGOLV

Dokumentationen inleddes med att stengolvet rensades fram med skärlev, skyffel och piassavakvast. Därefter fotograferades golvet digitalt, dels som en enkel dokumentation, dels för att kunna skapa en 3D modell. Ljuset i kyrkan var dock inte optimalt för fotografering. Det ljus som kom in genom fönstren räckte inte till och byggglamporna skapade ojämna ljusförhållanden, vilket syns som en ”slöja” över en del av golvet. Därtill skapade ett skiftande väder att solen först lyste in genom fönstren för att sedan gå i moln.

Golvet har sannolikt från början utgjorts av stora naturstenar som efterhand har ersatts med tegelstenar. Troligen som ett resultat av begravingar inne i kyrkan. På lodfotot kan man se åtminstone fem områden där teglet skiljer sig åt. Teglet utgörs dels av vanligt storstenstegel, dels av golvtegel som i en del fall var mönstrat. De mönstrade golvteglarna låg blandade och det rör sig sannolikt om återanvänt golvtegel. Golvteglarna var kraftigt slitna och det var bara på vissa som mönstret gick att urskilja. I övriga delar av kyrkan fanns endast enstaka stenar kvar av det ursprungliga stengolvet.

3a

3b

3c

Figur 3a-b. Tre sorters mönstrade golvtegel framkom. De två översta golvteglarna (3a-b) är av typer som framkom vid en undersökning i Herrevads kloster.

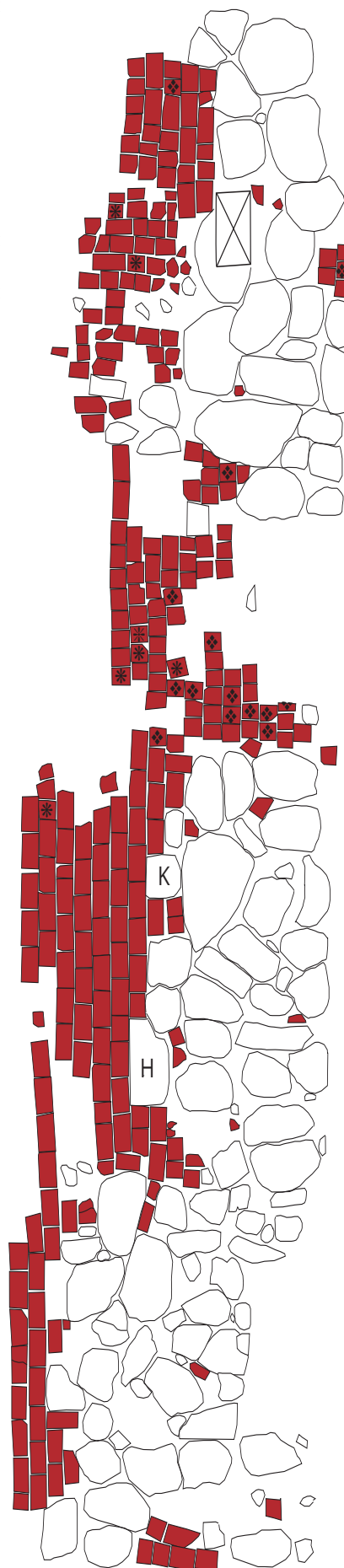

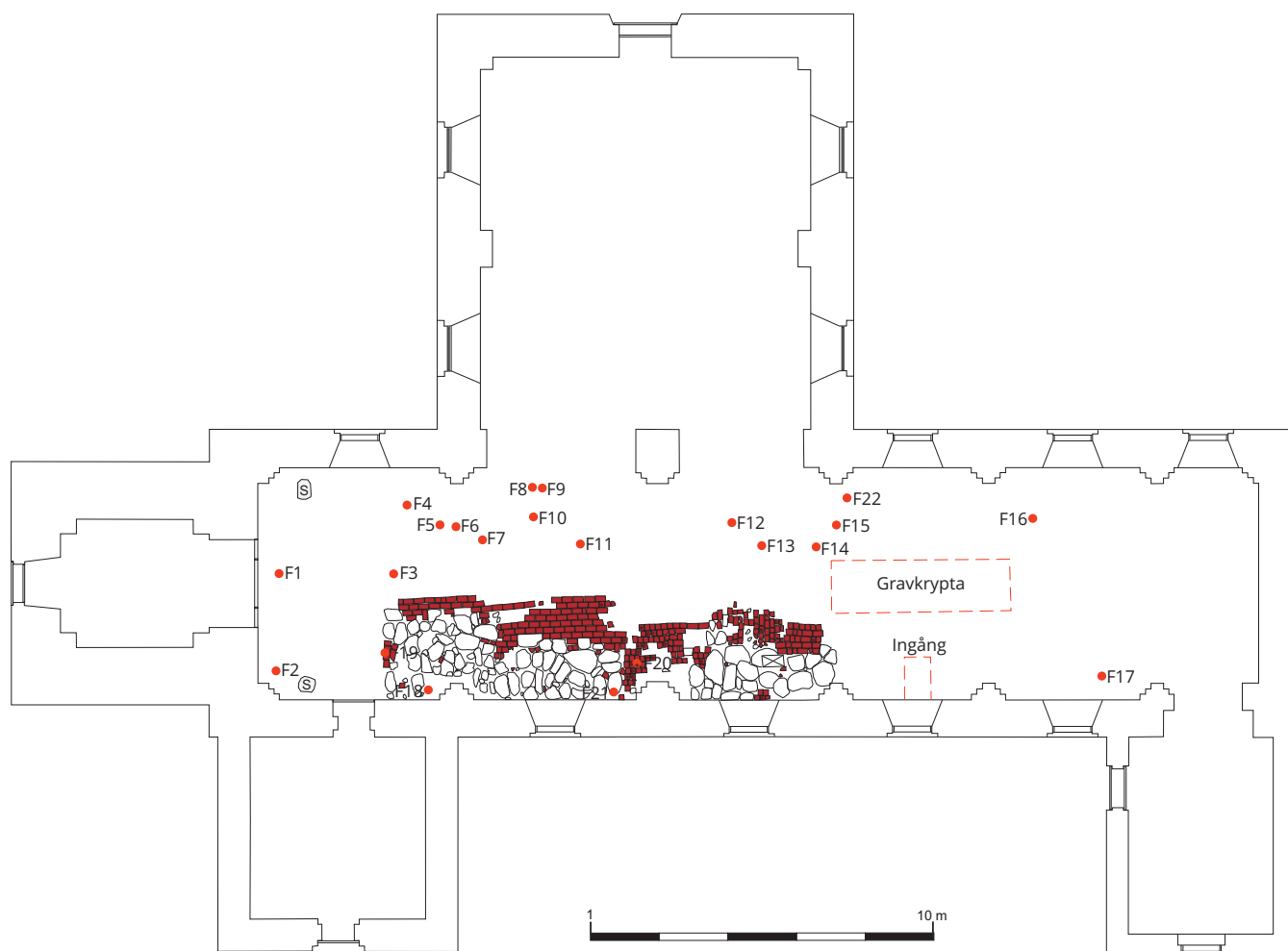
Figur 4-5. Tiill vänster ses ett lodfoto som extraherats ur 3D modellen. Till höger en planritning som är gjord utifrån lodfotot. K markerar en kalksten och H en huggen sten. Det går tydligt att urskilja fem partier på lodfotot där teglet är av olika sort och/eller lagt olika vilket troligen indikerar gravar. Rektangeln med kryss är ett fundament för predikstolen. Golvtegel med mönster som kunde dokumenteras har markerats på planritningen.

❖ = mönster som på figur 3b.

* = mönster som på figur 3a.

✱ = mönster som på figur 3c.

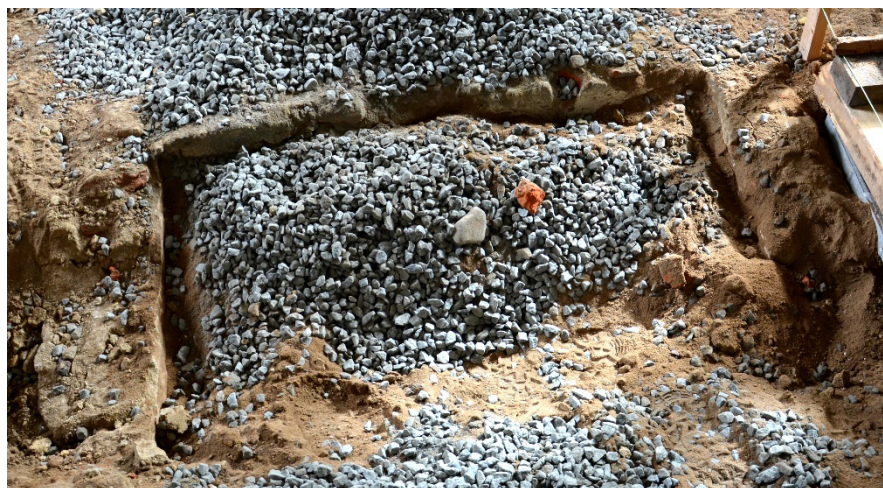
Det förekom tre sorters mönstrat golvtegel varav två har direkta paralleller i fynd från Herrevads kloster (Wahlöö 1976, bild 574 och 585). Dessa två mönster finns också representerat bland de fynd från Herrevads kloster som förvaras på Statens historiska museum och som finns utlagt på kringla.nu. Det tredje mönstret är svårt att urskilja men finns inte med bland de golvtegel som Clas Wahlöö presenterar och inte heller på de golvtegel som finns med på kringla.nu. Herrevadskloster grundades av Cistercienserorden och ligger knappt 1,5 mil nordost om Kågeröd.

Golvet är inte det äldsta i kyrkan då det sträcker sig från den äldsta delen av långhuset in i den förlängning som har tillkommit omkring år 1500 och har möjligen tillkommit i samband med denna tillbyggnad. Två av mynten påträffades i västra delen av stengolvet vid framrensningen och dessa har daterats till 1500-tal. Det ena myntet utgörs av en nordtysk Sechsling, präglad i Lübeck 1559 (LUHM 32556:15; F18) och det andra är ett obestämt 1500-tals mynt med en osäker datering till 1551 (LUHM 32556:16; F19) (Edwardsen 2016) (figur 6 och 9a–b). Övriga mynt framkom i sanden/gruset inom delar av kyrkan där stengolvet har avlägsnats vid någon ombyggnad.

Det tillhör inte vanligheterna med bevarade stengolv i kyrkor. S:t Stefan III, i Lund, byggdes troligen i slutet av 1100-talet och ersatte då en äldre stenkyrka som hade kullerstengolv som var täckt med ett kalkbruksskikt. Ovanpå kalkbruksskiktet låg ett tunt men tydligt sotlager. Golvet föll 0,2 m mot öster medan golvet i koret var 0,3 m högre. Detta äldsta golv ersattes med tiden av golv med lagda tegelstensplattor (Mårtensson 1981, s.72ff). I Harlösa framkom ett kullerstengolv i Absiden (Rabow 2008) och i Brågarps kyrka påträffades ett golv i absiden, bestående av småsten satt i kalkbruk (Ohlsson 2014). Under vårvintern 2015 dokumenterades ett stengolv blandat med tegel i Starby kyrka. Det golvet sträckte sig över nästan två tredjedelar av långhuset. Stenarna var mindre och mer som vanlig kullersten. Det stengolvet bör ha tillkommit någon gång under perioden slutet av 1400-talet och början av 1600-talet eftersom det yngsta

Figur 6. Översiktsbild över kyrkan med stengolvet, det som kunde dokumenteras av kryptan samt framkomna fynd. I västra delen av långhuset låg två större stenar som troligen utgjort fundament för den läktare som bl.a. omnämns år 1780. F1–17 utgör lägena för påträffade fynd. Vilken typ av fynd det rör sig om framgår av Bilaga 1.

Figur 7. Kryptans ingång i mittgången.

Figur 8. Den mindre ingången som gick genom södra långhusväggen.

myntet som påträffades ovanpå kullerstenen är präglat 1648. (Sarnäs 2016a). I äldre tid var det vanligt att när man la nytt golv i kyrkan helt enkelt la det ovanpå det gamla, något som kom att ändras radikalt i senare tid då man ville sänka golven till ursprunglig nivå (Olsen 1958, s.18). De danska kyrkorna har ofta haft enkla golv av kullersten satt i sand eller kalkbruk men det förekommer även stampade lergolv såsom i Viborgs domkyrka (Liebgott 1989 s.142f).

GRAVKRYPTA

Mitt i kyrkan i östra delen av långhuset finns en igenfylld gravkrypta med en nedgång i långhusets mittgång. Denna är känd sedan tidigare. Nu upptäcktes en mindre valvförsedd ingång som har sträckt sig genom södra långhusmuren. Ingången har varit liten, endast 0,7 m bred, och inte kunnat användas för att ta ned kistor till kryptan. Valvet över ingången var skadat. Kryptan är fylld med sand och endast den övre delen av den skadade valvkappan var synlig. Kryptan mätte utvändigt ca 5,5 m från valvbågen vid nedgången till slutet i östra delen. Den mindre ingången ligger ungefär på mitten av kryptans långsida.

Under en renovering år 1874 påträffades två gravkor i kyrkan. Det ena gravkoret tillhörde Möllarps gods och var beläget ungefär mitt utför predikstolen och skall ha sträckt sig under gången till kvinnobänksraden några alnar västerut i kyrkan samt ut till södra kyrkomuren, där en mindre öppning fanns genom muren. Inne i själva kyrkan ledde en trappa av trä ner i koret som var tillslutet med tvenne lämmar, vilka upptog mittgångens bredd. I gravkoret har följande begravts: Margareta von Linde samt hennes son Adolf von Linde och kornetten Thomas Brandt (död 1789) (Wikerstål & Börjesson 2008).

År 1857 konstaterade man att: ”Kågeröds kyrka är ett förträffligt byggnadsarbete som ingen betydlig reparation i det hänseendet behöver. Ett äldre gravkor i Kågeröds kyrka tillhörande Möllarps säteri är i sådan författningen att det antingen bör försvarligen underhållas eller igenfyllas” (Wikerstål & Börjesson 2008).

En liknande konstruktion påträffades i Munka Ljungby kyrka. Här låg dock gravkryptan utanför långhuset och har tidigare haft ett kapell som överbyggnad som revs på 1800-talet och ersattes med en korsarm. Gravkryptan finns kvar och den hade en större ingång från långhuset och en mindre som gav tillträde till kryptan utifrån kyrkogården (Sarnäs 2016b).

LÄKTARFUNDAMENT

I västra delen av långhuset låg två större stenar mitt för varandra på ömse sidor av långhuset. Dessa stenar utgör troligen fundamenten efter en läktare som tidigare har funnits i denna del av kyrkan. Den omnämns 1780 som den plats pigor och drängar tilldelats i samband med att nykyrkan invigdes, dvs. korsarmen (Wikerstål & Börjesson 2008).

FYND

Sammanlagt 17 mynt, 1 knapp och 1 nål påträffades vid metaldetektoravsökningen samt tre blysmältor som ej tillvaratogs. År 1758 ersattes det tidigare blytaket med tegeltak (Wikerstål & Börjesson 2008). Smältorna härrör troligen från en äldre omläggning av blytaket.

Merparten av mynten är yngre och härrör från slutet av 1600-talet och framåt (se Bilaga 1). Det äldsta myntet framkom i västra delen av norra långhusdelen och utgörs av en dansk penning, präglad i Roskilde någon gång under perioden 1290–1299 (figur 10). Endast de två 1500-tals mynten framkom in situ mellan golvstenarna. Övriga fynd påträffades i sanden/gruset och har hamnat där vid omläggningar av golv. Troligen har fynden inte flyttats några längre sträckor utan har hamnat där de påträffades med metaldetektor.

Tre av mynten är genomborrade och har troligen använts som knappar eller liknande (LUHM 32556:3; F3, LUHM 32556:14; F17, LUHM 32556:10; F11).

Mynten av koppar var kraftigt korroderade, vilket medförde att två moderna mynt lämnades för konservering.

Figur 9a–b. Nordtysk sechsling, präglad i Lübeck 1559 (LUHM 32566:15; F18). Diametern på myntet är 2 cm. Foto: Lovisa Dahl LUHM.

Figur 10. Dansk penning, präglad i Roskilde 1290–1299. Diametern på myntet är 1,8 cm. Foto: Lovisa Dahl LUHM.

Referenser

Litteratur

- Liebgott, N-K. 1989. Dansk middelalderarkæologi.
- Mårtensson, A. W. 1981. S:t Stefan i Lund. Ett monument ur tiden. Gamla Lund förening för bevarande av stadens minnen. Årsskrift 62.
- Rabow, A. 2008. Harlösa kyrka – utvändig och invändig renovering, Antikvarisk kontroll 2006–2008. Regionmuseet i Kristianstad rapport 2008:49.
- Ohlsson, Th. 2014. Brågarp 35:1, Brågarps socken, Staffanstorps kommun. Arkeologisk undersökning och förundersökning 2014. Sydsvensk Arkeologi rapport 2014:68.
- Olsen, O. 1958. Kirkegolvet som arkæologisk arbejdsmark. Nationalmuseets Arbejdsmark 1958.
- Sarnäs, P. 2016a. Starby 34:1, fornlämning 21. Skånearkeologi rapport nr 2016:6.
- Sarnäs, P. 2016b. Munka Ljungby 131:1, fornlämning 67. Skånearkeologi rapport nr 2016:7.
- Wahlöö, C. 1976. Keramik 1000–1600 i svenska fynd. Archaeologica Lundensia VI. Kulturhistoriska museet i Lund

Opublicerat material

- Edwardsen, G. Mail med myntbestämningar.
- Wikerstål, E. & Börjesson, K. 2008. Underhållsplan för Kågeröds kyrka, Kunds stift, Skåne län, Kågeröds -Röstånga församling

Internetreferenser

- FMIS
Kringla.nu

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer 431-9258-2015
Skånearkeologis diarienummer 201516
Fyndnummer LUHM 32556

Län Skåne
Kommun Svalöv
Socken Kågeröd
Fastighet Kågeröd 18:1
RAÄ-nummer 105:1

Ekonomiska kartans blad 3C2g SV
Koordinatsystem Sweref 99 TM
N koordinat 6207767
E koordinat 380810

Fältarbetstid 2015-08-31–2015-09-21
Antal arbetsdagar 4
Antal arkeologtimmar 20

Projektansvarig Per Sarnäs
Uppdragsgivare Kågeröd-Röstånga församling

Kostnader:

Fältarbete: 13 000:-
Rapport: 5 200:-
Tryck: 1 000:-
Konservering: 32 000:-
Resor: 2 100:-
Summa: 53 300:-

Fynden förvaras på Lunds universitets historiska museum. Arkivmaterialet förvaras på Regionmuseet. En 3D modell över stengolvet finns att beskåda på Skånearkeologis hemsida. Den finns även som interaktiv pdf i Regionmuseets i Kristianstads arkiv.

Bilaga 1

Fnr	ID	Sakord	Typ	Material	Antal	Vikt (g)	Datering
1	F1	Knapp		Brons	1	1	
2	F2	Mynt	Ulrika Eleonora, 1 öre kopparmynt. Stockholm	Koppar	1	4	1719
3	F3	Mynt	Karl XIV Johan, ¼ skilling, Avesta	Koppar	1	4	1819
4	F4	Mynt	Ulrika Eleonora, 1 öre kopparmynt. Stockholm	Koppar	1	5	1719-20
5	F5	Nål		Brons	1	1	
	F6	Blysmälta		Bly	1	6	
6	F7	Mynt	Dansk penning. Roskilde	Koppar	1	2	1290-99
7	F8	Mynt	Ulrika Eleonora, 1 öre kopparmynt. Stockholm	Koppar	1	7	1719-20
8	F9	Mynt	Ulrika Eleonora, 1 öre kopparmynt. Stockholm	Koppar	1	6	1719
9	F10	Mynt	Gustav IV Adolf, 1/12 skilling, 1805	Koppar	1	4	
10	F11	Mynt	Gustav IV Adolf, ½ skilling Riksgäld (pollet). Avesta	Koppar	1	5	1799
11	F12	Mynt	Karl XI, 1/6 öre. Avesta	Koppar	1	8	1666-86
12	F13	Mynt	Karl XI, 1/6 öre. Avesta	Koppar	1	8	1666-86
	F14	Blysmälta		Bly	1	78	
	F15	Blysmälta		Bly	1	20	
13	F16	Mynt	Karl XI, 1/6 öre. Avesta	Koppar	1	9	1668
14	F17	Mynt	Karl XIV Johan, ¼ skilling. Avesta	Koppar	1	4	1825
15	F18	Mynt	Nordtysk Sechsling. Lübeck	Silver	1	1	1559
16	F19	Mynt	Obestämt 1500-tals mynt	Silver	1	1	1551
17	F20	Mynt	Gustav VI Adolf, 5 öre	Koppar	1	3	1972
18	F21	Mynt	Gustav VI Adolf, 25 öre	Koppar	1	2	1952-59
19	F22	Mynt	Frederik III, 1 skilling	Silver	1	1	1648

